

75 години
years

Република Северна Македонија
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

50. МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА
КОНФЕРЕНЦИЈА НА МЕЃУНАРОДНИОТ
СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК,
ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА ПРИ УКИМ ВО
СКОПЈЕ

Охрид, 1 – 3.9.2023 година

75 години
years

СКОПЈЕ, 2024

Република Северна Македонија

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

**50. МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА НА
МЕЃУНАРОДНИОТ СЕМИНАР ЗА МАКЕДОНСКИ
ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА ПРИ УКИМ ВО
СКОПЈЕ**

Охрид, 1 – 3.9.2023 година

75 години
years

За издавачот:

проф. д-р Биљана Ангелова, ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

50. Меѓународна научна конференција на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при УКИМ во Скопје

Меѓународен уредувачки одбор:

акад. Ала Шешкен
проф. д-р Макеј Кавка
проф. д-р Данијела Костадиновиќ
проф. д-р Александар Скепаровски
проф. д-р Кристина Николовска
проф. д-р Гордана Алексова
проф. д-р Искра Тасевска Хаџи-Бошкова
м-р Евдокија Илијевска

Јазична редакција:

м-р Лилјана Јовановска
Филаделфија ДООЕЛ

Компјутерска обработка:

Виктор Кочомановски

Печати:

Винсент Графика

Тираж:

150 примероци

Расказот „Три средби“ и, како што ги нарековме „потенцијалните раскази“ – „Неколку средби со Ванчо Прке“ и „Од борбите за Кратово“ се заокружени, издржани прозни творби, а такви се и есеите и патописите: задоволство е нивното исчитување, а длабоко сме убедени дека таков би бил дури и нивниот евентуален училишен третман.

Го изразуваме нашето длабоко убедување дека прозата на Шопов го заслужува светлото на денот и, како таква, не само што нема да го наруши неговото реноме на капитален македонски поет ами мошне многу ќе ја збогати рецепцијата и за раскажувачот, интелектуалецот и Човекот – Ацо Шопов.

Користена литература

Андоновски Венко 2011: *О(А)брукција на теоријата*, Том 1: *Жива семиотика*, Галикул, Скопје.

Барт Ролан 1996: „Увод во структуралната анализа на раскажувањата“, *Теорија на прозајата*, избор на текстовите, превод и предговор Атанас Вангелов, Детска радост, Скопје, 129–177.

Вангелов Атанас 1996: „Елементи на расказноста“, *Теорија на прозајата*, избор на текстовите, превод и предговор Атанас Вангелов, Детска радост, Скопје, 7–40.

Караниколова Луси 2010: *Описој во прозајата*, авторско издание, Скопје.

Китанов Блаже 1998: *Ацо Шојов: живој и дело*, Култура, Скопје.

Мицковиќ Слободан 1976: *Ацо Шојов*, Ацо Шопов, Одбрани дела, Книга прва, Поезија, Мисла, Скопје, V–XV.

Младеноски Ранко 2014: *Деконструкција на ликој*, Македонска реч, Скопје.

Младеноски Ранко 2018: *Теорија на прозајата*, Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип.

Goldman Lisjen 1967: *Za sociologiju romana*, Kultura, Beograd.

<https://www.acosopov.com/> (пристапено на: 12.7.2023).

Prop Vladimir 1982: *Morfologija bajke*, Prosveta, Beograd.

Мирјана М. Бечејски

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић
beceskim@gmail.com

ТАМНО ПЕВАЊЕ И БАСМИЧКА СИМБОЛИКА АЦЕ ШОПОВА У ЗБИРЦИ ГЛЕДАЧ ВО ПЕПЕЛТА

Апстракт: Во истражувачкиот фокус на рефератот, кој го претставува вториот дел од статијата „Темно пеење и басмичка симболика на Ацо Шопов“, се наоѓаат басмични и глобални симболи на *темното пеење* во збирката *Гледач во пепелта*. Авторот се потпира на порано објаснетиот заклучок дека басмичката форма во поезијата на Шопов има двојно потекло: 1) во симболистичката традиција на светската поезија која инсистирала на звучната, сугестивна моќ на јазикот, сметајќи дека задачата на поезијата е да биде вистинска магија и да се согледаат во античките врачки и бајалките на поетските предци; и 2) во архаичниот симболички систем на народната традиција на (Јужните) Словени од каде се раѓа повик на мајчинската мелодија.

Иако важноста на оваа тема за расветлување на поетиката на големиот поет е веќе очигледна со оглед на фактот дека некои од неговите најдобри песни („Раѓање на зборот“, „Лузна“, делови од поемата „Небиднина“ и „Долго доаѓање на огно“) имаат басмичка структура, односно дека басмичките стихови и симболиката се расфрлани особено во неговите неосимболистички збирки *Небиднина* (1963) и *Гледач во пепелта* (1970). Во обемната критика посветена на делото на Шопов, басмичката симболика е спомната само случајно и индиректно каде што поетското нурнување во длабочините на архаичните слоеви на јазикот и потпирањето на мистичното искуство на античката народна традиција е толкувано како елементи на шаманизмот.

Клучни зборови: Ацо Шопов, басмична симболика, *Гледач во пепелта*, *оѓан/ пепел*, *црно сонце*

У књижевној критици Ацо Шопов сматра се највећим македонским лиричарем 20. века и једним од највећих лиричара са југословенских простора (Ivanović 1986: 81), који својим најзначајнијим збиркама припада широко (нео)симболистичком току модерне поезије, и који је храбро ронио у архаичне слојеве језика, препуштајући се његовој сугестивној снази. Откривање древне митске симболике у његовим песмама и збиркама, укључујући и елементе шаманизма, потом интертекстуалних, посебно цитатних веза, као и нивно ново читање у контексту савремених песничких теорија, по свему судећи јесу правци изучавања будућих тумача.

Једном од тих праваца припада и овај рад, који је део студије „Тамно пеење и басмичка симболика Аце Шопова“. Значај поменуте теме за осветљавање поетике великог песника очигледан је већ у светлу чињенице да нека од његових врхунских песничких остварења (каква су „Раѓање на зборот“, „Лузна“, делови поема „Небиднина“ и „Долго доаѓање на огно“) имају басмичку структуру, односно да су басмички стихови и

символика расути нарочито у његовим неосимболистичким збиркама *Небиднина* (1963) и *Гледач во ѿејелѿа* (1970), где се на високом естетском нивоу стапају архетипска и уметничка имагинација. То је сугерисано већ реториком њихових наслова.

У првој целини поменуте студије, посвећеној збирци *Небиднина*, образложен је закључак да басмичка форма у поезији Шопова има двојако порекло, те се на то образложење ослањамо и у овом раду:

1) Она је наслеђе великог симболистичког тока модерне поезије који је стварало *ѿамно ѿеснишиѿиво*, инсистирајући на звучној, сугестивној снази језика и асоцијативном треперењу речи уместо директног именованја. Звучни и ритмички елементи речи стварају „чаролију призивања“, тј. буде тајанствене силе језика које продиру до архаичних слојева душе сугеришући неки загонетни, неодређени смисао. Ово нас враћа прастаром сазнању о сродности поезије и магије, песника и бајца/врача/пророка, о којој је писао и Маларме, сматрајући да је задатак поезије „да буде права магија“ (Фридрих 2003: 50–51, 144). У складу с тим уверењем, Пол Валери, инспирисан херметичним басмама и бројаницама у које је уградио нов симболички и интелектуални потенцијал, објавио је збирку песама *Charmes* (*Бајалице*).

2) Друго извориште басмичких стихова Аце Шопова јесте архаични симболички систем народне традиције (Јужних) Словена, одакле се рађа „зов“ матерње мелодије. Попут древних бајалица, песнички субјект Шопова осећа зов тајанствене силе (небеске или хтонске), најчешће манифестоване у виду архаичне, али препознатљиве матерње мелодије или немирне („црне“, „густе“) крви, да (по)рађа речи, да слаже речи, да постане исцелитељ речима, па и да понесе проклетство изазвано магијом речи (в. песму „Раѓање на зборог“). Он силази у непрегледну таму како би продро до изворних слојева језика и са собом понео искру творачке *ваѿре* – једног од најснажнијих култова које је човек икада створио, једног од најмоћнијих симбола (модерног) песништава и најмоћнијег елемента у симболичком свету бајања.

Ваѿра/оѓањ и ѿејео или Шта то тражи ѿаѿач у ѿејелу

У духу (нео)симболистичке поетике, али и народних бајања, кључни глобални симболи у збирци *Гледач во ѿејелѿа* јесу *ваѿра/оѓањ* и њени видови (*ѿејео*), као и древни пророчки и песнички симбол *црно сунце*, који се такође сматра једним аспектом *ваѿре*.¹⁵² Иако

¹⁵² У хиндуизму, који сажима бројне аспекте симболизма *ваѿре*, Агни, Индра и Сурија представљају ватре земаљског, прелазног и небеског света – обичну ватру, гром и сунце (Ševalije, Gerbran 2004: 1025). Ватра је симболизована бројем *ѿеѿ*, који обухвата

вай̄пра/й̄ламен у поезији Шопова, као и у традиционалној симболици, најчешће означава космоторни елемент, животодавну снагу, (стваралачку) страст, стапање, духовну моћ и силе, преображај, манифестацију божанствености (душе), надахнуће и просветљење, интуитивно сазнање, гласника из света живих свету мртвих, реч и ослобађање магијске моћи речи, ваља имати на уму да је то колико божански толико и демонски, колико творни толико и заторни принцип, који има стихијску моћ (Eliade 1982: 100–191; Kuper 2004: 180; Ševalije, Gerbran 2004: 1025–1029; Viderman 2004: 417–418; Тројановић 1990). „Човек сам може да произведе ватру као једини од свих ’елемената’, тако да она носи печат његове сличности са боговима“; као божански знак, она често симболизује *Сунце* (Viderman 2004: 417–418) и божански дух у човеку (Ševalije, Gerbran 2004: 1025).

Амбивалентно порекло песничке инспирације, односно проклетство песничког позива симболизовано божанском или хтонском ватром и њеним видовима, или умрежено другим симболима, Шопов истиче у великом броју стихова,¹⁵³ као и у насловној синтагми збирке *Гледач во њејелиа*. То није случајно повезано с чињеницом да се у самом ритуалу бајања, које се неретко изводи на огњишту као култном месту (Раденковић 1996: 129), тј. у пепелу, различити видови ватре најчешће употребљавају у комбинацији са другим праелементима (водом, земљом, ветром) и „дрангулијама“ – ватра и вода (гашење жара, бацање топљеног олова у воду),¹⁵⁴ симулира се борба ватре и ветра (добрих и злих демона),¹⁵⁵ жара се у пепелу, баца пепео и меша са

њен двоструки вид– први је соларни, који означава светлост, дан и победу живота, а други је земаљски и хтонски, повезан са ноћи и ноћном путањом *црног сунца* кроз подземни свет (Ševalije, Gerbran 2004: 697–698).

¹⁵³ „Отвори ме, проклетио,/ ти тврдино камена,/ да изгорам во јагленот на зборот, / да се стопам“ („Рагање на зборот“); „Кој тоа невидлив/ во мене седи/ и пали таен оган“ („Небиднина“); „Изгасни песно во огнот што го запали сама“ („Гледач во пепелта“) итд.

¹⁵⁴ Ватра се повезује с антагонистичким принципом водом у иницијацијским обредима смрти и препорода (Ševalije, Gerbran 2004: 1027).

¹⁵⁵ На пр.: „Ветар и оган, оган и ветар./ Оттука нема враќање назад“; „Со ветар и оган земјата ме гони“ („Очај пред тврдината“). У првој целини студије нагласили смо да ветровита бића, која песнички субјект-бајач Аце Шопова гони магијом речи, у симболичком свету басме представљају посебну групу нечистих сила (Раденковић 1996: 43–47); она се крећу у ковиглацу, због чега је нарочито опасним сматран вихор. На такав контекст упућују стихови: „Што си ти застаната во спокој темен/ пред ова тело чиј глас со виј го гони/ ветрот што лута под тајни небосклони/ чиј глас је жед и виј на вијот земен“ („Трета молитва на моето тело“); „Ветар коњаник, ветрови коњици“ („Езеро крај манастирот“); „Тука ветришта пиштат и темни сеништа вијат“ („Грозомор“).

земљом, и сл. – при чему ови елементи постају симболичка средства комуникације између бајалице и виших сила.

Пејео симболизује пролазност људског живота и свих земаљских облика: смртност, трошност човечјег тела; казну, пониженост, покајање и јад, тугу и бол (за умрлим) – нарочито посипање главе пепелом, али и унутрашње изгарање, гашење мисаоне делатности. Овај вид ватре у библијској симболици означава и „свест о незнатности и ништавности створеног спрам Створитеља“ (Ševalije, Gerbran 2004: 692). Међутим, у неким ритуалима *пејео* има моћ очишћења (које је извршила ватра) и повезан је са соларним култом, обновом и надом у нови живот, те означава повратак (нпр. птица феникс прочишћује се кроз ватру и поново рађа из пепела). У представама многих народа *пејео* садржи снагу сагорелог у концентрованом облику и симболише везу с покојницима и прецима (Kuper 2004: 128; Ševalije, Gerbran 2004: 692–693; Viderman 2004: 300), због чега се користио за гатање: преко дима и мириса жртва паљеница (на огњишту) остваривала се веза са небеским светом, а истовремено „кроз дубину пепела водио је пут до царства мртвих“ (Раденковић 1996: 129; в. Тројановић 1990: 34–41).

У поезији Аце Шопова, поготово у збирци *Гледач во пејелџа*, семантичко поље овог амбивалентног симбола веома је широко, те *пејео* носи и позитивну и негативну симболику. Песник је тај одабрани врач и видовити проклетник што жара у *пејелу* тражећи варницу која ће обновити стваралачки пламен.¹⁵⁶ Ту поетику збирке наслућену у насловној синтагми потврђује већ први циклус, цео посвећен *вајри* – „Долго доагање на огнот“, а потом и циклуси „Гледач во пепелта“ и „Црно сонце“. *Тамно певање* ту достиже свој пуни стваралачки замах, а правце тумачења ових херметичних песама показују митолошка и басмичка симболика, односно њихово савремено песничко наслеђе са метапоетичким и онтолошким контекстом.

У првом циклусу, који чине три песме и једна поема („Ноќта на огнот“, „Повлекување на огнот“, Љубовта на огнот“ и „Долго доагање на огнот“), *вајри* је персонификована, а затим је развијена алегорија о њеном тврдоглавом „ћутању“ и „скривању“: „Под девет ноки свезден обрач пука. / А огнот молчи. Пенушка од бука“; „Молчи огнот под бучава тмурна/ и се вее ко пепел од урна“ („Ноќта на огнот“); „Молчи огнот претворен во кора/ под бучава на столетна гора“ („Повлекување на огнот“); „Молчи, молчи, молчи во млада боровина. / Оган и горovina. Оган и горovina“ („Љубовта на огнот“).

¹⁵⁶ „Ништа није изгубљено у ватри/ само је сажето //Узмите шаку свежег пепела/ или било чега што је прошло/ и видећете да је то још увек ватра/ или да то може бити“, пева Шоповљев песнички сродник Бранко Миљковић у „Похвали ватри“.

Поема „Долго доаѓање на огнот“ не само да носи басмичку симболику, већ има и басмичку структуру. Састављена је из осам целина, осам певања у којима се смењују дуги и кратки стих, и од којих је половина праћена басмичким припевом: „Копај,/ ископај го“ (прво и друго на крају певања, четврто и шесто и на почетку и на крају, док су треће, пето, седмо и осмо певање без припева). То је *басма* која призива стваралачку ватру, па је и лирски говор посвећен питању где све (и шта све) она може бити – споља, у отаџбини, под њеном земљом, небом и побеснелим водама, црним водама-тронеђашицама, испод венца сунчевих глава и дуге што пробија кроз стене, под дрветом на брду „од дамнина што коби“, испод мука народа, испод црних међа, заклетви и клетви; срасла с прастаром буквом и с каменом-узглављем умрлих, проговара кроз олтарски дуборез и икону светог ратника... Она је дар који се не може отети дивљим грабежом; проклетство је и милост, болест и здравље у исти мах: „Тоа е таа магија, таа крв чуда што прави,/ што лекува од рани и што симиња глави“. Као у игри „топло-хладно“, глас бајалице упућује замишљену персону где да тражи а где да не тражи – јер он не зна тачно где она јесте, али зна где није¹⁵⁷ – да би увек нагласио како се та свемоћна ватра што извире из таме налази (и) унутра, у њеном бићу: „Во себе копај, под својата кожа,/ под трите лузни, под трите ножа“; „Под своите лузни копај, под ножот што те служи,/ огнот е во твоите очи пожар од бунт на ружи“; „Во себе копај, под својата кожа,/ под црното сонце на трите ножа“.

Зашто испод *ѿри* *ожилка* и зашто испод *црно̄* *сунца*, може се објаснити само у мрежи симбола коју твори читав песнички опус Аце Шопова. Најпре, бројеви *ѿри* и *девет̄* изузетно су важни у поезији Шопова, као и у симболици бајања, где се они посебно истичу и/или се језичке формуле и ритуалне радње понављају три до девет пута како би исцелитељска моћ речи почела да делује (Јањић 2012); у традиционалној симболици свих народа *ѿри* је темељни и небески број, који означава душу (Kuper 2004: 21), свето тројство, савршенство, интелектуални и духовни ред, стварање, склад, божанско у човеку и космосу, **док *девет̄* поприма симболику броја три – 3x3** (Ševalije, Gerbran2004: 982–986). Потом, ради се о *ружи* језикаи опесничком *ожилку*. Присетимо се песме „Лузна“ из збирке *Небионина*: **она такође има басмичну структуру**, семантику остварује у симболичком контексту народних басми и почиње сугестивним ритмичким понављањем магичног броја девет, којим песнички субјект-бајац прогони демоне из (сопственог) тела и умирује узаврелу крв што излази из мрачних дубина. О значењу *црно̄* *сунца*, које у наведеним стиховима носи и митску и психолошку симболику (симбол меланхолије – в. Кристева 1994), тек ће бити речи.

¹⁵⁷ „Не ќе го ископаш ти никогаш тука./ Еве го сраснат со праствара бука.// Меѓу три стебла се ниша во лулка/ Ветар е црвен во секоја булка.“

Друга и четврта песма поеме „Долго доаѓање на огнот“ посебно се одликују басмичком структуром и симболиком – загонетношћу и многозначношћу, ритмичношћу и језичким фигурама (лирским паралелизмима, асонанцама и алитерацијама), које на читаоца/ слушаоца делују опсесивно, као права магија, добијајући семантику из саме форме:

Од вруток до уток,
од грст до крст.
Од подземнина до изземнина,
од брат до тат.

Од светилка до бесилка,
од реч до меч.
Копаж,
ископај го.

У шестој песми налазимо апокалиптичко предвиђање општег хаоса који ће поново завладати: срушиће се небо, пресушиће реке, скотрљаће се планине, измешаће се звезде и звери, мртви и живи. И док под собом копаш – упозорава лирски глас у седмој песми – та *ваџра* ће бити изнад тебе, многолика, неухватљива, недостижна; на раме ће ти ставити мртвачку главу, носиће те заслепљеног кроз тајне пределе, улазиће у корење, висиће на сваком дрвету, препознаваћемо је у мени, теби и нама у виду гласа што се гаси и поново, неочекиван, јавља с висина.

Обратимо пажњу на завршни дистих осме песме и поеме – „Крстот ни е лесен, пепелта не ни е лесна./ мртвите ќе умрат со нас и со нашата песна“ – који се у петој песми јавља у варијацији: „Крстот им беше лесен, пепелта не им е лесна./ Мртвите ќе умрат тогаш кога и нивната песна“. Оно што је важило за *њих* (песничке) претке, важи и за *нас* садашње (песнике): свој крст – да певамо – носимо с лакоћом, али *џејео* – овде симбол гашења стваралачке ватре – није нам лак; док живе песници и њихова песма (*песма* је метонимија за цело уметничко стваралаштво, али и за дело које надживљује човека), живеће и преци. Глас бајца на крају се поистовећује с оболелим Ти, који је песничка персона, а затим и Ми – са својом песничком генерацијом. Дакле, ту искру која ће наставити и у наслеђе предати стваралачки пламен ископава *џаџач* у *џејелу* Аце Шопова.

У још неколико изузетних песама из збирке *Гледач во џејелџа* преплиће се симболика басми са *џамним џевањем* и глобалним симболима неосимболистичке поезије (*камен, џламен, ваџра, џоноћно/црно сунце, ружа* (језика), *ожиљак, немуши џовор, џејео, сан* и сл.), иако оне немају басмичку структуру. Поред песме „Златен круг на времето“, о којој ће још бити речи, овде првенствено мислимо на

песме „Тажачка од онаа страна на животот“, која има форму тужбалице, „Грозомор“, „Гледач во пепелта“ и све три песме циклуса „Црно сонце“. Песма „Грозомор“ инспирисана је скопским земљотресом у јулу 1963, који услед одсуства наративности, како је већ примећено (Redep 1970: 504–506), у песничкој визији Шопова губи одлике конкретног догађаја и поприма митске обресе. Она формира снажно семантичко поље у метапоетичком контексту (поезија као опсесија, као место и предмет проклетства и страсти, отрова и сласти; песник обележен *ожилком* и његов херметични, немушти језик), на шта посебно указује директно обраћање Песми у четвртој строфи, као и стихови о речима (*камењу*) захваћеним стихијом стваралачког пламена:

О ружо в грло, о змијогрозд в усни,
 див апеж во крвта со себе што спори,
 о земјо на отрови смртоносно вкусни,
 каменот во пламен се тркала. Гори. Гори. Гори.

Песнички субјект песме „Гледач во пепелта“ је онај гатач-песник што у пепелу препознаје праисконску драму са тамног извора: песму која гасне у ватри што ју је запалила сама, реч што пршти и ишчезава у пепелу-кремену. Песму је он откинуо од снова бесмртника и грома светих ратника, од свега неухватљивог, несазнатљивог, непролазног и њему светог, свега што воли и за чим жуди, о чему снева и што чини суштину његова бића и идентитета: „од клунот на птица во крвта што ми лета,/ од црвеното небо на запалените вени,/ од тие далноводи на два непомирливи света,/ тие изгрејсонца со неодгатнати мени“; и још: „од гневот на иконите, тие неразбирливи гами,/ од громот врз копјето на воиот со камен што е сраснат,/ од сонот на тие повисоки што се од сонот што ги мами,/ и што се раѓаат пак откако еднаш згасна“. А сада отеловљена песма наставља свој живот самостално, као да и није била део њега, као да су две вечито зараћене стране у којима се не зна ко је победник, а ко побеђени (в. Јефтимијевић Михајловић 2006: 79). Песнику остаје само тужно гатање у *иџелу*, са прећутном надом да ће нека нова варница поново запалити стваралачку ватру.

Црно сунце Аце Шопова

Премда *црно сунце*, названо још и „Сунчев круг“, од Другог светског рата стоји у уској вези са сатанистичким покретима и омраженом Свастиком („Сунчев крст“) – једним од кључних симбола идеологије нацистичке Немачке, овај соларни симбол изворно нема такво значење. Штавише, у поезији Аце Шопова, активног учесника НОБ-а и члана КПЈ, то значење не имплицира ни један једини стих. Реч је о древном окултном симболу који су поштовале бројне цивилизације

широм света – источњачке, хиндуизам и будизам, као и Стари Грци, Словени, Германи, Келти и др. У кабализму је познат као „невидљиво сунце“, извор црне светлости. То је и симбол божјег ока или унутрашњег ока нашег Ја кроз које можемо посматрати спољашњи свет („Црно сунце“, *Википедија*; „Црно сунце“, noizz/kultura), те симбол депресије и меланхолије.¹⁵⁸

О *црном сунцу* Аце Шопова већ је било речи у књижевној критици и ми ћемо настојати да укажемо на још нека симболичка поља која бацају нову светлост на његову семантику. Овај оксиморонски симбол тумачен је као неоткривени простор, простор до ког се стиже само интуицијом, „паклени метроном наших страсти“ (Реџер 1970: 506); парадигма вечне коегзистенције Ероса и Танатоса у свету и човеку самом (Каранфиловски 2010); „македонско *црно сонце*“ (Мојсова-Чепишевска 2023). На ширину његовог семантичког поља до сада је најбоље указао Александар Прокопиев у раду „Ацо Шопов во дијалог со современото поетско искуство“ (1996: 205–226), ослањајући се очигледно на речнике симбола, а уочивши најпре Шоповљево предсократовску опчињеност Елементима као вечним знацима Космоса, његову геопоетичку свест: „Во дејствувањето на елементите и нивните преобразби и соживувања низ навидум кривото индивидуално постоење, оживува митскиот, магиски принцип за космизација на

¹⁵⁸ Мада меланхолија у поезији Аце Шопова завређује засебан рад, овде ћемо се осврнути на основна значења симбола *црног сунца* у психолошком и филозофском контексту који постулира Јулија Кристева у књизи *Црно сунце: дејресија и меланхолија*, а која су битна за тумачење неких стихова из збирке *Гледач во џејелџа*. Покушавајући да дефинише меланхолију, коју је у пракси тешко разликовати од депресије, Кристева говори о „умртвљеном постојању“, „о бездану туге, несаопштивој боли која нас понекад, а често и трајно обузима док не изгубимо окус сваке ријечи, сваког чина, сам окус живота. [...] Одакле потиче црно сунце? Из које бесмислене галаксије ме његови невидљиви и тешки зраци прикивају за тло, за кревет, за шутњу, за одрицање?“ (Кристева 1994: 9)

Порекло промишљања меланхолије налази се у спису *Problemata* (30, I) приписаном Аристотелу, где је црна жуч (*melaina kole*) виђена као изузетност која предодређује велике људе и открива истинску природу Битка, да би је космологије позне антике повезале с планетом духа и мисли, Сатурном. Меланхолик и сâм верује да је његова потиштеност узвишена, метафизичка луцидност, што је једно од скривених лица Нарциса, запажа Кристева. Крећући се стално на границама живота и смрти – јер смрт је за њега сједињење с тугом/ изгубљеним а неопходним и непрежаљеним бићем које му односи и животни смисао, (део) њега самог – он себе сматра сведоком не-смисла Бића, апсурдности веза и бића, о чему су најмрачније странице исписали Сократ, Хајдегер и Кјеркегор (а које је Шопов, филозоф и полиглота, несумњиво познавао). Како је његова бол скривено лице његове филозофије, за меланхолика ’философирати значи учити да се умире’ у смислу који је Хајдегер дао „разоткривању нашег ’бивствовања-ради смрти““ (Кристева 1994: 10–14, 21).

непрекинатата енергија“. На основу питагорејског веровања да је оно рефлекс неке невидљиве средишње ватре, он запажа да се Енергија ватре сада сели на друго подручје, те у циклусу „Црно сонце“ види још једну етапу песникове „геопоетичке авантуре“. Невидљива ватра у поезији Шопова имплицира сатурновску везаност за претке и повезивање *црно̄ сунца* „со митското доживување на сопствената внатрешна реалност“. Јунг такође указује на амбивалентну природу овог симбола у психоанализи и на његов женски принцип, што поткрепљују и етимолошка тумачења, подсећа Прокопиев: „Мората, вештерката, самовилата, мајката, се можни облици на црната анима-верзија на Сонцето“.

У речнику традиционалних симбола који су уредили Шевалије и Гербран „Црно сунце је сунце на својој ноћној путањи, када напушта овај свет да би осветлило неки други“. У представама древних Астека бог подземља на леђима носи црно сунце, док код Маја оно има облик јагуара. Као антитеза *јодневно̄ сунца* које симболизује тријумф живота, *јоноћно сунце* је планета хладног Сатурна, „злокобни и уништавајући апсолут смрти“, Хронос који неумољиво протиче. У алхемијској традицији *црно сунце* означава праматерију, а у психоаналитичкој несвесно у најелементарнијем стању (Ševalije, Gerbran 2004: 903). Купер истиче и повезивање овог симбола са змијом и хтоничним животињама (2004: 160).

Синоним *црно̄ сунца* је халдејски Црни Месец (повезан с Лилит, првом Адамовом женом), који симболизује опчињеност недодирљивим и недостижним, тежњу ка Апсолуту и по цену сопствене смрти, одсутност и болну хиперлуцидност, омамљујућу самоћу и апсолутну Празнину, мрачне и зле страсти, (само)уништење – отуда се везује за депресију и меланхолију – али за оног ко је кадар „отров претворити у лек“, Црни Месец показује пут „у чудесно ослобођење, чудесну светлост“ (Ševalije, Gerbran 2004: 108). У песми „Сон на црната жена“ из збирке *Песна на црната̄ жена* (1976), лирски субјект Шопова, зачаран магијом црне жене, метонимично ће певати: „Луно, црна луно,/ [...] Луно, црна буно,/ незарасната, неизлечена рано,/ неусетно пагам и тонам во твојот сон/ како афричко сонце во океанот“.

Само оне који су спремни да (тајно) знање приме, уска врата воде ка невидљивим унутрашњим световима; јер и *црно сунце* је извор живота и светлости, али оног вишег ступња – духовног просветљења, до ког се долази након силаска у ад туге и сапомознања.¹⁵⁹ Дакле, *црно сунце* је унутрашње сунце које сија у нама и/или нас уништава.

¹⁵⁹ Уп.: „Меланхолија припада небеском простору. Она преображава таму у руменило или у сунце које заиста остаје црно, али које није мање сунце, као извор заслепљујуће свјетлости“ (Кристева 1994: 185).

(Савремени научни концепт 'црне рупе' у ствари се односи на Црно сунце – „Crno sunce“, yumetal.net; Wilberg 2004).

Црно сунце је у словенској митологији знак добра, „позив светлим боговима“, уништавање старог ради изградње бољег и новог (тајно значење које је активирано када је ваљало спасавати насеља), откривање тајне бића, проширивање граница свести, мудрост, концентрација тамне енергије и јединство с космосом. Словенски симбол *црног сунца* подразумева окултно знање како би се оживела енергија знака, те није био у свакодневној употреби. Будући да су Словени посебно неговали култ предака, најважнија његова симболика везана је за комуникацију између света живих и света мртвих. За нашу тему је кључно да се овај симбол користио у прорицању, покоравану духова и демона: то је био тајни знак који су познавали само ретки првосвештеници, (иницирани) магови, те су га скривали од неупућених и нису га давали човеку слаба духа и „разређене крви“. Веровали су да може изазвати свети ужас ако падне у руке људима злих намера (симболи словенских богова и иначе не подразумевају употребу на штету човечанства). Како је у његовој основи знак поновног рођења, Коловрат, *црно сунце* означава и циклус живота и смрти у природи („Znak Sunca kod Slovena“, *Minikar*). Као талисман у словенском свету, оно симболизује везу с прецима у највишем смислу, заштиту предака, духовни развој и концентрацију, али може да опече душу онога ко не поштује своје претке.

У том контексту постаје јасно зашто у поеми „Долго доаѓање на огног“ песник-бајац Шопова за стваралачком ватром копа „под својата кожа,/ под трите лузни, под трите ножа“ и „под својата кожа,/ под црното сонце на трите ножа“, и због чега у потрагу укључује и своје песничке претке. Кристева такође говори о скровишту за прећутане и неотпаћене болове и непрежаљене губитке „испод коже, 'на ивици коже“ (1994: 75). Ако *џоезија* са својим ритмовима, језичким фигурама и сажимањима носи посебан „тајни биљег“ о побеђеној депресији и меланхолији (Кристева 1994: 85), онда је он песнички симболизован *ожилцима* и *црним сунцем* Аце Шопова.¹⁶⁰

¹⁶⁰Кристева истиче да је уметност, а поготово књижевно стварање, „авантура тијела и знакова што сведочи о афекту“ (тузи, радости). Она тај афекат преноси у ритмовима, симболима, облицима, стилу, који су „веома вјерна семиолошка представа борбе субјекта са симболичким рушењем“, тако да емпатични читалац осећа тугу која је удаљена, савладана, побеђена. Меланхолично *ја* проналази утеху у стварању, где се повезује и сједињује са изгубљеним бићем/ објектом, призива га и открива у знаковима, верује да га може повратити у језику. Међутим, улазећи у универзум симбола и стварања, *ја* се више не идентификује с изгубљеним објектом, већ са обликом, схемом, што Кристева назива „фаличком или симболичком идентификацијом“. Притом она не губи из вида чињеницу да стварно и имагинарно

Када је реч о песничким прецима и *црном сунцу*, осврнућемо се још једном на песму „Љубовта на огнот“ посвећену песнику Славку Јаневском. Шопов ту не уводи само мит о Прометеју, крадљивцу божанске ватре, већ путем *ѝоноћноѝ сунца* које песнички субјект опомиње да греје и да не застаје, призива још древнију и запретенију митску, али и песничку, и психолошку симболику, без којих се не може разумети један од највреднијих сегмената његовог певања и мишљења, као и веома значајну интертекстуалну везу, тачније, цитатни ланац. Један његов крај налази се у општој књижевности (Жерар де Нервал, који је 1853. год. у песми „Ел Десдичадо“ први употребио метафору „Црно сунце меланхолије“ сугеришући светлост без представљања – в. Кристева 1994: 171–211, Виктор Иго, Шарл Бодлер итд.), што је у критици већ примећено (Вангелов 1993; Прокопиев 1996: 205–226), док ћемо други илустровати примерима из српске књижевности. Наиме, у подтексту Дучићевог лирског записа „Светлост“ налазимо прастару легенду о човеку заљубљеном у модру планету „која се негде купала у мору свог сопственог сијања“: сваке године у исто време несник је узалуд чекао да ухвати блесак најсјајније звезде, да се пролије светлост *ѝоноћноѝ сунца*, да му се открије безгранична лепота, тајна над тајнама. Иако то није дочекао, „он је умро срећан јер је цео живот живео у светлости звезде која је била лепша и већа него све друге звезде: зато што је светлила а није ни постојала“ (Дучић 2012; в. Матицки 2003: 380). Отуда потиче и Попино песничко, космогонијско, али и психолошко *слејо* и *ѝоноћно сунце* из истоимених песама,¹⁶¹ као и име његове антологије: песници су, сматра он, створили поноћно сунце „од самих загонетака без одгонетке“; Миљковићев лирски субјект такође се у *шамном вилајетју* среће са *ѝоноћним/слејим* сунцем (в. Матицки 2003: 354); пре њега Милан Дединац пева о „црном двојнику Сунчевом“ („Ноћ дужа од снова“), итд.

дејство књижевноуметничке представе (као и религиозне у својој имагинативној функцији) више зависи од катарзе него од саме обраде, због чега је од давнина у свим заједницама служила као терапеутско средство (Кристева 1994: 33–36, 59) – баш као и басма. Услед „афективног вишка“ (нпр. неизрециве туге) који се не може изразити постојећим речима и симболима, песник настоји да пронађе „једну *ѝоноћно нову, ситрану ријеч у језику*“ (Маларме/Mallarmé), како би се ухватило неимениво“ (Кристева 1994: 58). Та нова реч у матерњем језику коју је Шопов пронашао јесте *небиоднина*.

¹⁶¹ „Саката два зрака/ Слепо сунце воде“; „Раширених руку/ Само је ноћ изишла/ У сусрет слепом сунцу“ („Слепо сунце“); „Родило се модро сунце/ Под левим пазухом неба/ Родило се црно сунце/ Под десним пазухом неба“ („Сукоб у зениту“); „Из големог црног јата/ Излегло нам се неко сунце// Сијало нам је на ребрима/ Отворило је небо широм/ У грудима нашим сиротим// Заходило није уопште/ Али ни исходило није// Позлатило је у нама све/ Озеленило није ништа/ Око нас око тога злата// У надгробни нам се камен/ На живом срцу претворило“ („Поноћно сунце“).

Већ осведочени лирничар космогонијске мотивације, у песмама „Љубовта на огнот“ и „Август“ Ацо Шопов манифестно најављује свој улазак у круг великих песника *йоноћног сунца* („Се припелка огнот во кафез од време./ На полноќно сонце зрее црно семе“; „Темното полноќно сонце патува кон својот зенит“), да би у циклусу „Црно сонце“ даље развио моћну алегорију трагичне песничке судбине у тежњи да сагледа апсолутну лепоту, да открије смисао свога битисања, да у пролазном и трошном домаши тајну вечног. Али за разумевање комплексне симболике *црног сунца* у поезији Шопова најпре се ваља осврнути на једну од најзначајнијих песама што их је овај поет испевао песми и песмовању, а коју ваља тумачити како у метапоетичком и аутопоетичком контексту, тако и у контексту древне словенске митологије. Ту ћемо препознати пророчку тајну водилу и вечну песничку чежњу као најсјајнију и најхладнију звезду која опстојава у златном кругу времена, осветљавајући *зусиу* и *црну крв* песника-пророка:

Старинска свездо, свездо на пророци и чуда, –
распрсни се во стихот, потони во најцрн мрак.

Повеќе трае во крвта оваа светлина луда

и овој невидлив пламен што нема ни име ни знак.

(„Златен круг на времето“)

У циклусу „Црно сонце“ („Црно сонце“, „Пак црно сонце“, „И уште еднаш црно сонце“) песнички субјект се сада експлицитно обраћа *црном сунцу* као тој никада досегнутој песничкој тежњи што долази из неког измишљеног царства ни са истока нити са запада и *црну* доноси *кишу*, што је у аутопоетичком контексту метонимија мастила и означава плодове песничког стварања под дејством зрачења овог симбола, односно, у контексту поменуте књиге Јулије Кристеве – песничке плодове меланхолије. (Слично се може тумачити и *црно семе* што зри на *йоноћном сунцу* у песми „Љубовта на огнот“.)

Опчињен сјајем *црнога сунца*, песник-пророк је изабраник и проклетник који не припада ни рају ни паклу: не може му побећи јер оно живи у њему и у свему што га окружује – оно је његова крв, месо и песма, његова отаџбина, страст и коб; не може га спознати јер је невидљиво, непредвидиво и несазнатљиво, као живот и као смрт: „И секој што ќе посака да ти се напие од сјајот/ изгнаник е од пеколот и изгнаник од рајот“; „Црно сонце, птицо преправена во свезда./ кој мисли дека те сфатил не знае што е бездна“; „Од која незнајна земја, како долета тука/ о црно сонце, птицо во живо дрво што клука“; „О црно сонце, песно, о кој ли тоа те става/ на плеќи да те носам место својата

глава“; „О песно, земјо, жено, о живот и смрт ведно/ сè што ми носиш денес, сам ќе го испијам жедно“.

Црно сунце, дакле, на крају прожима све, као *небиднина*, у чему видимо завршну фазу процеса сажимања знакова у поезији Аце Шопова (Ivanović 1986: 43). Наиме, кружење глобалних симбола који рефлектују тамно певање и разгрананавање њихове мреже (*ишшина*, *реч*, *ваира*, (*и*ламен, *йејео*), *вешар*, *земља*, *камен*, *црна /немирна крв*, *йоноћно/црно сунце*, *црна жена*, *дрво*, *ожилјак*, *ружа* (језика) итд.), потом преплитање и супституција, воде до сажимања у кључне идеографеме (*небиднина*, *црно сунце*), те се они „међусобно тумаче и допуњавају не само на ступњу лако доказивих очигледности, него и на оном вишем ступњу, на коме се могу довести у везу савремена тумачења са митолошким“ (Ivanović 1986: 58). То је један од кључних разлога због којих се стиче утисак целовитости песничког опуса Аце Шопова, нарочито збирки *Небиднина* и *Гледач во йејелџа*.

Како је већ примећено, и сами наслови песама у којима се *црно сунце* понавља „пак“ и „уште еднаш“ указују на његову регенеративну моћ, на обнављање животног циклуса са сваком новом генерацијом (Каранфиловски 2010). Деиктике пак призивају хронотоп Македоније (катран разбацан низ стене, врелина, виногради и суша, македонска/јужњачка/меланхолична туга) – „Тука сè на *шебе* смртоносно личи./ И овој катран расфрлан врз ридјето./ И оваа смола/ што се цеди низ грлото на три суви дола/ И тагата на песот низ приградските населби што квичи/ и таа на тебе личи“ – који се у песничким сликама и укупној песничкој визији Шопова претвара у сањани и митски, односно песнички хронотоп, и у коме се, као у каквом фантастичном космогонијском миту, песник орођује са *црним сунцем*:

И овие лозја и лозници. И вина,
наточени од усвит, од припек, од врелина.

И суша.

И овој камен со збигорена душа.

И трите, црно сонце, нашите три сина
жедни сред лозја, лозници и вина.

И оваа земја метежна а јасна.

И оваа суша. И врелина.

И мора.

И трите мои рани – трите неизречени збора.

О црно сонце, огну на есента касна,
светлина капе врз нас од свезда што одамна згасна.

Ако „три сина/ жедни сред лозја, лозници и вина“ што је песнички субјект изродио са *црним сунцем*, који неодољиво на њега

лице, препознајемо или бар слутимо меѓу оствареним песмама Аце Шопова, онда су „трите мои рани – трите неизречени збора“, која такође на *црно сунце* лице, закопани у најдубљој стваралачкој тишини овог поете. О њима сведочи само латентна енергија *речи* чија нас светлост обасјава: иза пламена песничког огња, пружају се и зраци неизрециве меланхоличне туге.

Коришћена литература

- Biderman Hans 2004: *Rečnik simbola*, Preveli Mihailo Živanović, Hana Ćorić i Meral Tarar-Tutuš, Plato, Beograd.
- Вангелов Атанас 1993: „Црното Сонце кај Шопов“, *Творештво на Ацо Шопов: симпозиум по повод 70-годишнината од раѓањето на Ацо Шопов*, Институт за македонска литература при Филолошкиот факултет, Скопје, 54–57, <https://www.acosopov.com/читалница/црното-сонце-вангелов?lang=mk/> (приступљено 9. 8. 2023).
- Wilberg Peter 2004: „Black Sun – The Occult Power within All That Is“, <https://www.scribd.com/document/125189584/Peter-Wilberg-Black-Sun-The-Occult-Power-Within-All-That-Is> (приступљено 5. 9. 2023).
- Дучић Јован 2012: „Светлост“, http://poezijasamojudusu.blogspot.com/2012/09/blog-post_22.html (приступљено 9. 2. 2023).
- Eliade Mircea 1982: *Kovači i alhemičari*, Prevod Miljenko Mayer, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb.
- „Znak Sunca kod Slovena“, *Minikar* <https://minikar.ru/bs/money/a-sign-of-the-sun-among-the-slavs-the-symbol-of-the-sun-for-the-slavs-is-a-dangerous-meaning> (приступљено 9. 2. 2023).
- Ivanović Radomir 1986: *Reč o reči: poetika Ace Šopova*, Novo delo, Beograd.
- Јањић Марина Ј. 2012: „Басма и бајање – вид народне медицине (на примерима из врањског и лесковачког краја)“, *Пројекат Растко*, <https://www.rastko.rs/rastko/delo/14677> (приступљено 10. 1. 2023).
- Јефтимијевић Михајловић Марија 2006: „Поезија као онтолошко искуство (Певање и мишљење Бранка Миљковића и Аца Шопова)“, *Слика и идеја: поезика и кришка*, Институт за српску културу Приштина – Лепосавић, 63–79.
- Каранфиловски Томислав 2010: „Еросот и Танатосот во циклусот Црно Сонце“, [Извадок од дипломскиот труд на тема:], „Феномените Ерос и Танатос во современата македонска поезија – врз примери од поезијата на Кочо Рацин, Ацо Шопов и Катица Ќулава“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје.

СОДРЖИНА

ЛИНГВИСТИЧКА СЕКЦИЈА

На јубиларите – Мисирков и Шопов

Димитар Пандев МИСИРКОВ И МАКЕДОНИСТИТЕ (Окружението на Мисирков).....	5
Јордана С. Марковиќ ЛИНГВИСТИЧКА ТЕРМИНОЛОГИЈА К. МИСИРКОВА У СВЕТЛУ БОРБЕ ЗА КЊИЖЕВНИ ЈЕЗИК.....	18
Максим Каранфиловски ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ ВО ПРЕВОДИТЕ НА ПОЛСКИ И НА УКРАИНСКИ ЈАЗИК.....	28
Николче Мицкоски КОЛОКАЦИИТЕ ВО ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ.....	34
Лилјана Пандева АДВЕРБИЈАЛИЗАЦИЈАТА ВО ПОЕЗИЈАТА НА ШОПОВ.....	44
Марија Пандева, Марија Антевска, Андријана Павлова МИСИРКОВ, РАЦИН И ШОПОВ ВО ДИГИТАЛНИОТ ПРОСТОР: СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ.....	48
Филип Белчев УЛОГАТА НА МИСИРКОВ ЗА ЈАЗИКОТ ВО ВРЕМЕ НА ТУЃИ ПРОПАГАНДИ.....	61

**Етимологија – Лингвистичка географија – Историја на
македонскиот јазик – Современ македонски јазик**

Jussi Nuorluoto O NEKIM AREALNIM I KRONOLOÅ KIM PITANJIMA I VEZI SA »ZAPADNIM I ISTOÄENIM IZOGLOSAMA« NA NAJJUŽNIJEM JUGU SLAVENSKOGA JEZIČNOG PROSTORA.....	67
Билјана Маринова ПРАВОПИСНИТЕ РЕШЕНИЈА И ПРАКТИКИ ОД 19 ВЕК КАКО ДОБРА ОСНОВА ЗА ПРВАТА СТАНДАРДИЗАЦИЈА НА МАКЕДОНСКИОТ ПИСМЕН ЈАЗИК.....	78
Зоран Спасовски ЗА ИСТОРИСКИОТ РАЗВОЈ НА ПРЕЗИМЕНСКИОТ МОДЕЛ НА -ОВСКИ/-ЕВСКИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК.....	96
Александра Гецовска ФИТОНИМИТЕ – ПРЕДИЗВИК ВО МАКЕДОНСКАТА ЕТИМОЛОГИЈА.....	105
Звонко Никодиновски СЕМИОЛОШКА СЕМАНТИЧКА АНАЛИЗА НА ГЛАГОЛОТ „КАЖУВА“ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК – ПРВ ДЕЛ –.....	128
Бојан Петревски СУБОРДИНИРАНИ ВО СУБОРДИНИРАНИ ДЕЛ-РЕЧЕНИЦИ.....	139
Симон Саздов ЗА ДУБЛЕТНИТЕ ФОРМИ ВО МАКЕДОНСКИОТ СТАНДАРДЕН ЈАЗИК.....	150
Андријана Павлова ЗА ЈАЗИЧНИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ НА НЕКОИ ИЗМАМИ НА СОЦИЈАЛНИТЕ МРЕЖИ.....	162

Biljana Mirčevska-Boševa, Katerina Veljanovska, Ivana Vidović Bolt
RJEV PTICA O LJUDSKIM OSOBINAMA
ORNITONIMSKI FRAZEMI U HRVATSKOM,
MAKEDONSKOM I POLJSKOM JEZIKU.....171

Слободан Новокмет
СТЕРЕОТИПИ О ЖИВОТИЊАМА У СРПСКОЈ И
МАКЕДОНСКОЈ ЈЕЗИЧКОЈ СЛИЦИ СВЕТА*.....183

Лидија Тантуровска, Зоя Шенгюдер
АНАЛИЗА НА НЕКОИ АНТОНИМНИ ВРСКИ ВО
ПОСЛОВИЦИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО
ТУРСКИОТ ЈАЗИК.....196

Сунчица Трифуновска-Јаниќ, Душко Деспотовски
СЕМАНТИКАТА НА ДЕЛ ОД ГЛАГОЛИТЕ КОИ ЗНАЧАТ
ДВИЖЕЊЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И СПОРЕДБА
СО ДРУГИТЕ ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ЈАЗИЦИ.....206

Македонскиот јазик наспрема другите јазици

Радица Никодиновска
ПРЕДАВАЊЕТО НА КУЛТУРЕМИТЕ ВО
ИТАЛИЈАНСКИОТ ПРЕВОД НА ДРАМАТА
„ДЕМОНОТ ОД ДЕБАР МААЛО“
ОД ГОРАН СТЕФАНОВСКИ.....217

Борче Арсов, Катарина Ѓурчевска-Атанасовска
ЗА ЕКСПРЕСИВНАТА ЛЕКСИКА ВО ДРАМИТЕ НА
ГОРАН СТЕФАНОВСКИ И ЗА НЕЈЗИНИТЕ
ЕКВИВАЛЕНТИ ВО ПРЕВОДИТЕ НА АНГЛИСКИ
ЈАЗИК.....232

Бисера Станкова
ДАЛИ СЛОГАНИТЕ ДАВААТ КРИЛЈА?
Контрастивна германско-македонска анализа.....245

СЕКЦИЈА ЗА ЛИТЕРАТУРА И КУЛТУРА

Ала Шешкен ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ ВО ФОРМИРАЊЕТО И РАЗВОЈОТ НА МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА.....	262
Људмил Спасов ЗОШТО ВЛАДА УРОШЕВИЌ ГО ПРЕВЕДЕ НА СРПСКИ ЈАЗИК ЗБОРОТ/ПОИМОТ „НЕБИДНИНА“ ОД ИСТОИМЕНАТА ПЕСНА НА АЦО ШОПОВ СО ЗБОРОТ „КОБ“?.....	266
Димитар Пандев УНИВЕРЗУМОТ НА ШОПОВ (со посебен осврт на „Јус-универзумот“).....	276
Maciej Kawka ЗАБЕЛЕШКИ И РАЗМИСЛИ ЗА ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ И ЗА НЕГОВАТА КНИГА Z NAJSTARSZEGO I NAJCZYSTSZEGO ŚWIATŁA SŁONECZNEGO /ОД НАЈСТАРА И НАЈЧИСТА СОНЧЕВИНА.....	285
Славица Србиновска РЕФЛЕКСИИ ЗА УЛОГАТА НА ОТСУСТВОТО И НА ПРАЗНИНАТА ВО ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ.....	294
Весна Мојсова-Чепишевска МАКЕДОНСКОТО ЦРНО СОНЦЕ.....	304
Марија Ѓорѓиева-Димова АПОСТРОФИЧНОТО ПЕЕЊЕ НА АЦО ШОПОВ.....	311
Љиљана Д. Бајић, Наташа Б. Станковић Шошо СТВАРАЛАЧКА ВИЗИЈА АФРИКЕ У ЦИКЛУСУ ПЕСАМА КАО <i>АФРИЧКО СУНЦЕ У ОКЕАН</i> АЦЕ ШОПОВА И ОДЉОМЦИМА ИЗ ПУТОПИСА АФРИКА РАСТКА ПЕТРОВИЃА.....	327
Намита Субиото, Бисерка Бобнар АЦО ШОПОВ И „ЦИЦИБАН“.....	339

Луси Караниколова-Чочоровска ДАЛИ „РАСКАЗИТЕ“ НА АЦО ШОПОВ СЕ – РАСКАЗИ?	353
Мирјана М. Бечејски ТАМНО ПЕВАЊЕ И БАСМИЧКА СИМБОЛИКА АЦЕ ШОПОВА У ЗБИРЦИ <i>ГЛЕДАЧ ВО ПЕПЕЛТА</i>	371
Весна Кожинкова АЦО ШОПОВ ВО КНИЖЕВНАТА КРИТИКА	386
Биљана Рајчинова-Николова ИДЕНТИТЕТОТ НА ЧОВЕКОТ ВО ПРОСТОР И ВРЕМЕ ВО ПОЕЗИЈАТА НА АЦО ШОПОВ	402
Габриела Ивановска ОД НЕЖНИ КОКЕТИРАЊА ДО ОБИЧНИ УМИРАЊА -За сатирата и Ацо Шопов-	424
Искра Тасевска Хаци-Бошкова АЦО ШОПОВ ВО И ЗА ПРЕВЕДУВАЧКИОТ ЧИН	433
Иван Антоновски „ДВАНАЕСЕТМИНАТА ОД СОНЧЕВАТА КОЛОНА НА МЛАДОСТА“ НА ШОПОВ КАКО МЕТАЖАНР“ (Обид за микрочитање на единствената книга на Ацо Шопов без критички одглас)	446
Марина Цветаноска ПУБЛИЦИСТИЧКАТА ДЕЈНОСТ НА КРСТЕ ПЕТКОВ МИСИРКОВ	455
Туркан Олцај МАКЕДОНИЈА ВО 60-ТИТЕ ГОДИНИ НА XIX ВЕК НИЗПОГЛЕДОТ НА ЕДНА РУСКА ПАТНИЧКА	465
Искра Тасевска Хаци-Бошкова ЗА МАКЕДОНЦКИТЕ РАБОТИ ОД КРСТЕ МИСИРКОВ НИЗ ПРИЗМАТА НА ПУБЛИЦИСТИКАТА	478

Свето Тоевски ЗА МАКЕДОНЦКИТЕ РАБОТИ НА МИСИРКОВ – ОСНОВА НА КОНЦЕПЦИЈАТА И ПРАКСАТА НА ИНТЕГРАЛНИОТ МАКЕДОНИЗАМ КАКО ЛИНГВАКУЛТУРЕН СЕОПФАТ НА МАКЕДОНСКИОТ ИДЕНТИТЕТ НИЗ НЕГОВАТА ДИЈАХРОНИЈА И СИНХРОНИЈА.....	492
Мирна Бркиќ Вучина, Трајче Стамески ПРЕДАНИЈА ЗА КАМЕНИТЕ СВАТОВИ ВО УСНАТА ЛИТЕРАТУРА И ТРАДИЦИЈА ВО МАКЕДОНИЈА И КАЈ ХРВАТИТЕ ВО БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА.....	507
Зона Мркаљ, Ивана Ковачевиќ КОМПАРАТИВНО ПРОУЧУВАЊЕ НА ПОЕЗИЈАТА НА ИЗБРАНИТЕ СЛОВЕНСКИ ПОЕТИ ВО КОНТЕКСТ НА ДИФЕРЕНЦИРАНАТА НАСТАВА.....	521
Ивица Баковиќ КАТАСТРОФАТА ВО ОГЛЕДАЛОТО: СКОПСКИОТ ЗЕМЈОТРЕС ВО РОМАНОТ ВКУСОТ НА ПРАСКИТЕ И ФИЛМОТ МЕМЕНТО.....	538
Милан Д. Вурдеља ФИГУРА БАРУХА СПИНОЗЕ У РАЗГОВОРУ СА СПИНОЗОМ ГОЦЕТА СМИЛЕВСКОГ И МАНСАРДИ, БАШТИ, ПЕПЕЛУ И ПЕШЧАНИКУ ДАНИЛА КИША.....	553

CIP - Каталогизација во публикација Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

811.163.3(062)

811.163.3:811(062)

821.163.3.09(062)

МЕЃУНАРОДЕН семинар за македонски јазик, литература и култура. Меѓународна научна конференција (50 ; 2024 ; Охрид) 50. Меѓународна научна конференција на меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура при УКИМ во Скопје : Охрид, 1-3.9.2023 година / [меѓународен уредувачки одбор Ала Шешкен... и др.]. - Скопје : Универзитет "Св. Кирил и Методиј", Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура., 2024 (Скопје : Винсент графика). - [571] стр. ; 24 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите. - Трудови на повеќе јазици. - Останати автори: Макеј Кавка, Данијела Костадиновиќ, Александар Скепаровски, Кристина Николовска, Гордана Алексова, Искра Тасевска Хаџи-Бошкова, Евдокија Илијевска. - Summary

ISBN 978-9989-43-515-7

а) Македонски јазик -- Собири б) Македонски јазик -- Компарација со други јазици -- Собири в) Македонска книжевност -- Критики и толкувања -- Собири

COBISS.MK-ID 64087301

Универзитет „Св. Килрил и Мртодиј“

Бул. Гоце Делчев Бр. 9, 1000 Скопје,
Република Северна Македонија

Т: +389 2 3293 293
Ф: +389 2 3293 202
www.ukim.edu.mk

Република Северна Македонија
Министерство за култура

АЛКАЛОИД
СКОПЈЕ
Здравјејќи прег сè

ISBN-10 9989-43-515-4
ISBN-13 978-9989-43-515-7

9 789989 435157